

Хацаюк Н.С.

Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского

КРИТЕРИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ

Аннотация

В статье уточнены границы применения понятия «эффективность» для педагогических процессов, а также раскрыто понятие «эффективность научно-методической работы», осуществлена их сравнительная характеристика. На основе исследований ведущих ученых проанализированы критерии эффективности научно-методического обеспечения в общеобразовательных учебных заведениях. Обоснованы критерии эффективности научно-методической работы в экспериментальных учебных заведениях Автономной Республики Крым.

Ключевые слова: эффективность научно-методической работы, критерии эффективности, экспериментальное учебное заведение.

Khasayuk N.S.

Taurida V.I. Vernadsky National University

CRITERIA OF EFFECTIVENESS SCIENTIFIC-METHODICAL WORK IN EXPERIMENTAL SCHOOLS AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA

Summary

In this article applying borders of a concept «effectiveness» for pedagogical processes are specified, and concept «scientific-methodical work effectiveness» is also opened, comparative characteristics of these two concepts is made. Criteria of scientific-methodic support effectiveness in the secondary schools were analyzed on the basis of leading scientists' researches. Criteria of scientific-methodical work effectiveness in the experimental schools are examined.

Keywords: scientific-methodical work effectiveness, criteria of effectiveness, experimental schools.

УДК 372

НЕСТАНДАРТНИЙ УРОК ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Шило Л.В.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Досліджено ефективність використання вчителем початкових класів на уроках вивчення мови нестандартних форм організації навчання. Коротко розкрито історію виникнення нетрадиційних уроків. Вказано на їх характерні ознаки, особливості проведення та значення для розвитку пізнавальної діяльності учнів, їх активної соціалізації.

Ключові слова: молодші школярі, українська мова, форма організації, нестандартний урок, соціалізація особистості, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. Сьогодні в освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи, який відбувається відповідно до закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, нового Державного стандарту загальної початкової освіти. Такі зміни потребують системного оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання. В учителів з'являється можливість застосовувати нові активні технології навчання, що сприяють формуванню життєво важливих компетентностей кожного учня.

Завдання сучасної початкової школи – навчити дітей не формально заучувати поняття, закони, а глибоко осмислювати внутрішню сутність знань і вмій з метою творчого застосування цих знань на практиці для розв'язування проблем, які постійно ставить перед людиною життя. Учитель повинен дбати про те, щоб підвищувати рівень знань учнів, удосконалювати навчально-виховний процес. Для

виконання цих завдань, потрібно розв'язати ряд теоретичних і практичних проблем навчання та виховання учнів і, зокрема, проблему удосконалення типології, структури і методики проведення уроку як основної форми організації навчання у початкових класах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початкова школа як перший освітній рівень, що закладає фундамент загальноосвітньої підготовки школярів, повинна вирішувати пріоритетні завдання навчання в умовах упровадження нового Державного стандарту загальної початкової освіти. Це не лише формування в учнів певної кількості знань, загальнонавчальних умінь і навичок, а й забезпечення подальшого становлення особистості дитини, розвиток її розумових здібностей, загальний всебічний розвиток. Від результативності та ефективності початкової освіти значною мірою залежить якість функціонування середньої та старшої школи. Сучасний учитель школи I ступеня повинен «озброї-

ти» дитину високим рівнем грамотності, навичками критичного мислення, сприяти розвитку її здоров'я та благополуччя, створити умови для розкриття потенціалу кожної дитини [3].

Аналіз робіт дослідників (Т. Байбара, С. Бойченко, Т. Гусак, Е. Печерська, О. Савченко, М. Вашуленко та інші), методистів (Л. Лухтай, В. Чекіна), ознайомлення з досвідом роботи педагогів практиків (Д. Вельдбрехт, В. Бурім, Н. Гордуз, Л. Губенко, Н. Десятниченко, І. Мушак та інші), дають змогу зробити висновок, що в сучасній початковій школі використовуються різноманітні форми нестандартних уроків, проте ця проблема ще до кінця не розв'язана.

Метою даної статті є спроба довести ефективність використання вчителем 3-4 класів на уроках вивчення мови нестандартних форм організації навчання.

Виклад основного матеріалу. Форма організації навчального процесу – спеціально організована діяльність учителя і учнів, яка здійснюється в установленому порядку і в певному режимі. За визначенням О. Савченко, «форма організації навчання» означає певну взаємодію вчителя та учнів, що регулюється встановленим режимом та умовами роботи [5].

У різні періоди розвитку суспільства перевага надавалася тим чи іншим організаційним системам навчання. Вітчизняна історія розвитку форм організації навчання має яскраві зразки серйозного підходу до її вдосконалення.

Уже в середині 50-х років ХХ століття, що позначилися певним послабленням тенденцій авторитаризму, почали з'являтися паростки демократії. Ці процеси позитивно впливали на розвиток творчих прагнень і намірів як рядових учителів, так і педагогів-учених у всіх сферах діяльності й, зокрема, в підходах до моделювання уроку. Свідченням цього стало виокремлення науково обґрунтованих напрямів удосконалення уроку, що дало потужний поштовх творчим пошукам учителів. У результаті масового розкріпачення розуму й духу вчительства в цей період вирізнялися певні напрями новаторства в царині організації навчально-виховного процесу на уроці. Вкажемо лише на окремі з них: липецький досвід, казанський досвід, кіровоградський досвід, ростовський досвід, шаталівський досвід. Вагомим внеском у розробку організаційних форм навчання в 60-ті роки була практична діяльність і педагогічні праці В. Сухомлинського.

Починаючи з 70-х років ХХ ст. в країні з'явилась ціла плеяда вчителів-новаторів, які своєю творчою працею сприяли розвитку класно-урочної системи навчання: Ш. Амонашвілі, О. Захаренко, І. Волков, М. Гузик, Є.Льїн, С. Лисенкова, Т. Гончарова, С. Шевченко та інші. Альтернативою звичним формам проведення навчання стали «нетрадиційні» чи «нестандартні» уроки, специфіку яких розглядали провідні дослідники як в Україні, так і на теренах СНД (Н. Волкова, М. Фіцула, В. Лозова, Г. Троцько, О. Савченко, І. Підласий, С. Кульневич, Т. Лакоценина, Н. Бордовська, А. Реан, І. Харламов та інші). Дослідники цього питання визначили, що у процесі використання нетрадиційних уроків можна досягнути значних позитивних результатів у формуванні загальнонавчальних умінь, стимулюванні пізнавальних інтересів тих, хто навчається, створити передумови для взаємодії суб'єктів навчання, підвищити успішність невстигаючих, бо такі форми навчання дозволяють враховувати індивідуальні можливості особи, їх реальний навчальний потенціал, створюють атмосферу «комфорту» під час навчального процесу [1].

Сьогодні дидакти продовжують досліджувати проблему використання різних форм організації навчання з огляду на потреби суспільства і школи, сучасний рівень психології і педагогіки. Їх пошук та пошуки творчих учителів покликали до життя нові види уроків, відмінні від планових, для яких характерні: максимальна щільність, насиченість різними видами пізнавальної діяльності, запровадження самостійної діяльності учнів, використання програмованого і проблемного навчання, здійснення міжпредметних зв'язків, усунення перевантаженості учнів.

Поняття «нестандартний урок» уведено в методику майже усіх навчальних предметів педагогами-новаторами наприкінці 80-х років ХХ століття. Воно означає імпровізаційне навчальне заняття, яке має нетрадиційну (невстановлену) структуру і специфічну цільову установку [2].

Нестандартні уроки руйнують штампи в організації навчального процесу, сприяють його оптимізації. Вони дозволяють урізноманітнювати форми й методи роботи, позбавлятися шаблонів, створюють умови для розвитку творчих здібностей школяра, розширюють функції вчителя, дають змогу враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальні особливості кожної дитини. Використання нестандартних форм уроків сприяє формуванню пізнавальних інтересів школярів, діти безпосередньо беруть участь у процесі навчання. Пізнавальна діяльність учнів переважно має колективний характер, що створює передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість для обміну інтелектуальними цінностями, порівняння й узгодження різних точок зору про об'єкти, які вивчаються на уроці [1].

Побудова сучасного мовно-мовленнєвого шкільного курсу, на відміну від того, коли мовленнєві відомості і мовленнєві навчальні завдання тільки принагідно вкраплювалися в мовну теорію, сприяє активному, динамічному формуванню комунікативної особистості, її активному інтегруванню в суспільне середовище. Ті види навчальної діяльності на уроках рідної мови, що згідно з Державним стандартом загальної початкової освіти і освітньої галузі «Мова і література» здійснюються в руслі мовної, мовленнєвої і соціокультурної змістових ліній початкового мовного курсу, значною мірою сприяють соціалізації молодших школярів. Учитель має прагнути побудувати урок так, щоб на ньому учні були не тільки в ролі слухачів і виконавців письмових завдань з підручника, а й активних співрозмовників з учителем і однокласниками, доповідачів, коментаторів, учасників діалогу і полілогу. Саме в таких формах активної навчальної діяльності виявляються адаптивні можливості сучасної мовної освіти, відбувається активна соціалізація школярів, які в процесі навчання беруть участь у таких видах і формах діяльності, з якими їм доведеться зіткнутися в щоденному сучасному й майбутньому житті [2].

Сьогодні в початкових класах дедалі більше утверджується практична спрямованість курсу української мови. А це вимагає активної мовленнєвої діяльності школярів у навчальному процесі, оскільки виховання соціально активної, духовно багатой особистості неможливе без опанування нею рідною мовою і мовленням в усіх її функціях – пізнавальній, комунікативній, стимулювальній, регулятивній.

Нестандартні уроки з мови дозволяють у процесі спілкування з однолітками молодшим школярам вчитися самовиражатися, вступати в різноманітні стосунки. Тому одним із завдань учителя початкових класів є створення таких соціально-психологічних

умов та вибір форм організації навчальної діяльності учнів на уроці, що забезпечили б оптимізацію процесу соціалізації особистості молодшого школяра під час навчання та спілкування. Як зазначає М. Вашуленко, на уроках рідної мови у молодших школярів не тільки поповнюється запас спеціальних знань з різних розділів мовознавчої науки, збагачується їх словниковий запас, виробляються навички усного й писемного мовлення, а й значною мірою реалізуються виховні завдання шкільної освіти. «Саме за допомогою засобів мови, початкових знань про діалектичні закономірності її побудови у молодших школярів закладаються основи усвідомлення слова не тільки як духовної, але й матеріальної одиниці, формується любов до рідної мови, історії, культури і літератури свого народу» [4].

Проаналізована нами психолого-педагогічна та методична література дозволяє констатувати, що процес навчання на нестандартному уроці повинен бути так організований, щоб учням була надана можливість удосконалити весь комплекс прийомів розумової діяльності, щоб, прагнучи до знань, дитина не перетворювалась у пасивний об'єкт впливу. Певні потенційні можливості для розв'язання цієї проблеми має групова форма організації навчальної діяльності школярів на уроці в поєднанні з парною, диференційовано-груповою, фронтальною та індивідуальною.

Систему своїх уроків ми намагалися побудувати так, щоб учні працювали з повною віддачею сил, з інтересом. Практика показала, що школярам подобаються завдання творчого характеру, які розвивають у них пізнавальний інтерес: складання казок, кросвордів, ігор; виконання творчих робіт; участь у математичних змаганнях тощо. Готуючись до уроків, дотримувалися таких правил:

- урок має бути продуманим до дрібниць, щоб його етапи логічно випливали один з одного, а учні розуміли, чому, що і за чим вони роблять на занятті;
- корисно діяти за принципом «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути»;
- усе, що вчитель говорить, бажано втілювати в зримі образи;

- наочність має бути динамічною, щоб показати невидиме: хід міркувань, зв'язок між поняттями;
- учнів потрібно ретельно готувати до усвідомлення теми уроку, а не записувати її наперед;
- на уроці повинно бути цікаво. Адже без емоцій, без переживань розум не напружується. Зацікавленість виникає там, де вчителю вдається захопити дітей своєю емоційністю.

Висновки. Беручи до уваги вищезазначене, можна сказати, що вид нестандартного уроку залежить від дидактичних цілей уроку, способу його проведення, особливостей процесу навчання, його складових частин. А значить, що на сучасному етапі роботи школи в основу педагогічної практики кожного вчителя слід покласти, насамперед, творчий підхід. Слід пам'ятати, що новації – це не самоціль: вони мусять бути педагогічно виправданими та відповідати основним вимогам навчання і виховання; на уроці слід досягти органічного поєднання ігрової і навчальної форм діяльності; нетрадиційні заняття дозволяють урізноманітнювати форми і методи роботи на уроці, позбавлятися шаблонів, виховувати творчу особистість учня, розширюють функції вчителя, дають можливість враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальність кожного учня; використання нетрадиційних форм навчання сприяє формуванню пізнавальних інтересів учнів, діти безпосередньо беруть участь у педагогічному процесі, результатом якого є оволодіння знаннями, вміннями та навичками; уміле поєднання традиційних і нетрадиційних форм роботи, використання учителем таких занять у певній системі та досконале володіння методикою їх проведення забезпечують високу ефективність сучасних уроків.

Методично обґрунтоване використання системи нестандартних уроків підвищує рівень активності та засвоєння знань, умінь і навичок учнів, надає у 3-4 класах мовно-мовленнєвої підготовці чіткої орієнтації на формування комунікативної компетентності молодших школярів, що має посідати чільне місце в навчальному процесі, носити системний характер і охоплювати всі етапи навчання.

Список літератури:

1. Антипова О., Паламарчук В. У пошуках нестандартного уроку / О. Антипова, В. Паламарчук // Рад. школа. – 1991. – № 1. – С. 65-69.
2. Біляев О. М. Лінгводидактика рідної мови: навчально-методичний посібник / О. М. Біляев. – К.: Генеза, 2005. – 180 с. – С. 27.
3. Вашуленко М. С. Методика викладання української мови в початковій школі / М. С. Вашуленко. – К., 2008 р. – 318 с.
4. М. Вашуленко. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів / М. С. Вашуленко // Початкова школа. – 2009. – № 1. – С. 16-20.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник [для студентів педагогічних факультетів] / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

Шило Л.В.

Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

НЕСТАНДАРТНЫЙ УРОК КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКА МЛАДШИМИ ШКОЛЬНИКАМИ

Аннотация

Исследовано эффективность использования учителем начальных классов на уроках изучения языка нестандартных форм организации обучения. Кратко раскрыто историю возникновения нетрадиционных уроков. Указаны их характерные признаки, особенности проведения и значение для развития познавательной деятельности учеников, их активной социализации.

Ключевые слова: младшие школьники, украинский язык, форма организации, нестандартный урок, социализация личности, коммуникативная компетентность.

Shilo L.V.

Glukhovsky National University named after O. Dovzhenko

NON-STANDARD LESSON, AS AN EFFECTIVE FORM OF ORGANIZATION OF LANGUAGE LEARNING IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Summary

Investigated the effectiveness of using the teacher of primary classes on the lessons of language learning in non-standard form of education organization. There also pointed and relieved the history of unconventional lessons their characteristic features, characteristics and importance for the development of cognitive activity of pupils and their active socialization.

Keywords: younger students (pupils), Ukrainian language, a form of organization, non-standard lesson, socialization, communicative competence.